

A VIGILIA BESZÉLGETÉSE

Anadad Eldánnal

– *Tel Avivban vagyunk. Szikár, magas férfi, rövid nadrágban, tarka mintás pólóban. Barnára cserzett arc, tele nevető ráncokkal. Anadad Eldán ül velem szemben. Költő a sivatagból, születésre európai.*

– De újjászületten szentföldi. Sőt vallom, hogy ez az egyetlen gyökerem. Ami Lengyelország volt számomra, az már régen teljesen elmosódott. Hiszen 1930-ban hat éves voltam, amikor szüleimmal együtt az ötödik vagy hatodik alia-hullámmal kivándoroltunk. Érdekes, nagyszüleim, akik nagyon vallásosak voltak, ellenezték a visszatérést. Négy év múlva jöttek ki utánunk. Őket nem vették fel a kibucba, éppen vallási nézeteik miatt. Csodálatos megértéssel fogadták el az új nemzedéknek ezt az állásfoglalását: „Izrael népe: Isten népe. Istennel küzd, és Isten vele. Beleficamodik a csípője, mint Jákobnak, de kegyelmet talál, mert erősnek bizonyult. Keménynyakú nép, akit Isten haragjában elpusztítana, azonban adott neki egy Mózeset, akivel szemtől szembe beszél, mint ember a barátjával.”

„... de Izrael háza föllázadt ellenem a pusztában, nem igazodtak törvényeimhez, elvetették parancsaimat, amelyeket meg kell tartania annak, aki élni akar.” Isten azonban hűséges, nem zúdíttja népére haragját és nem pusztítja ki. Kivezeti a pusztába, hogy ott szívére beszéljen és magához édesgesse, mint ez Ozeásnál olvasható, s ahogy valójában történik évezredek óta. Nagyon szép gondolatuk volt: az ember és az Isten a pusztában mindig együtt van. Akár beismeri, akár tagadja, csupán önmagában bízik. A munka, amit végez a szentföld megtermékenyítéséért, Koocke rabbi szerint, aki ezt a húszas-harmincas években megfogalmazta, önmagában is vallás, addig is, míg az ember rádöbben, hogy Isten nélkül semmi és senki. Nagyszüleim hittek abban, hogy az Ezékiel által adott ígéret megvalósulóban: „Kivezérellek benneteket a népek közül, összegyűjtelek minden országból, és visszaviszlek saját földetekre.”

Hazatérőben és megtérőben. Megfenyítve, de meg nem semmisítve. Művelve a pusztát, földjére elvezetve a vizet, az ember „lelke is olyan lesz, mint az öntözött kert”.

A Biblia ismeretét és szeretetét tőlük tanultam.

– *Milyen érzés „lapozgatni” az élő Szent Könyvekben?*

– Igen találó a kérdés, mert itt a „helyszínen” sokszor rá kell döbbernem, hogy most éppen velem ismétlődik meg valami a leírtakból. Gyermekként még nehezebben türtem a szomjúságot. Hágár és Izmael története jutott ilyenkor az eszembe. Sára kérésére Ábrahám egy kenyérrrel és egy tömlő vízzel útnak indította a szolgát és tizenhárom év körüli fiát, az Izsák elválasztása napját követő reggelen. Beerseba pusztájában bolyongtak. A nap tűzött, enni-innivalójuk elfogyott. Anyja egy bokor alá ültette a gyermeket, maga pedig szemben vele telepedett le, jóval messzebb, mert nem akarta nézni haldoklását. Isten azonban a gyermek sírására elküldte angyalát és forrást mutatott a szomjazónak. Gyermekkoromban nem tudom, az angyalt vagy a forrást kerestem-e inkább, sivatagi csavargásaim, tévelygésem közben. Akkoriban a 460 méter magas Gilboa-hegy lábánál laktunk. Itt győzték le a filiszteusok Izrael fiait.

Saul és fia, Jonatán kardjába dőlt. Mivel még volt azonban benne élet, megkért egy arra tévedt amalekitát, adja meg neki a kegyelemdőfést. Ez a szerencsétlen azután a király koronáját és karperecét elhozta Dávidnak, s elmesélte, hogy mi történt. Leszúrták, mert kezét emelt Isten fölkejtjére. Az a Dávid pedig, aki bujdosó volt Saul miatt, bár kétszer is megölhette volna, siratóénekeiben átkot mond:

*„Gilboa hegyei, se harmat, se eső ne
öntözzön benneteket,
hitszegő földeteket.”*

Hát bizony kopár is ez a vidék.

Általában a keleti oldalak mindig szárazabbak, mint a nyugatiak, a déliek, mint az északiak.

Sokat sétáltunk a Jordán partján. Keleti, délkeleti irányban a sivatag. Nyugat felé pedig Jezrael völgye a virágzás, a termékenység megtestesítője. Isten vet – ahogy a neve mondja. A körülbelül 32 kilométerszer 10 kilométeres, majdnem téglalap alakú területet minden oldalán hegyek veszik körül, közöttük lévő völgykapukkal. A Jordán felé lejtő délkeleti rész Bet-San. Ahogyan a Talmudban olvasható, a Paradicsom kapuja. Ide függesztették ki a filiszteusok Saul holttestét. Katonái visszahozták, fiai testével együtt elégették és Jabesben temették el.

Mondhatnánk, hogy ősi csatatér volt a Jezrael síksága. Gedeon az Úr parancsára Harod forrásához vezette seregét. Csak azt a háromszáz harcost vitte tovább, aki nem mint a kutya, nyelvével lefetyelte a vizet, de fegyelmezetten kezével emelte szájjához, és úgy oltotta szomját, nem pedig térdre esve. Ezzel a maroknyi csapattal győzte le ellenségét, a madianitákat, hogy ne maguknak, de Istennek tulajdonítsák a diadalt.

Itt esett el az Úr szemében kedves Jozija király is, aki „Dávidnak útján járt, de nem tért le róla soha se jobbra, se balra”.

– *Ha jól tudom, a Gilboa mellett északra van Sunem hegység is . . .*

– Gondolom, Elizeus prófétáról szeretne kérdezni. De megelőzőm. Az asszonyról beszélek inkább. Sohase gondoltam erre, de ha már úgy adódott, hogy felemlégettem Hágárt mint édesanyát, most hirtelen valami éles kontraszt bukkan fel bennem ket-tőjük anyaságában. A passzív és az aktív szeretet. Izmael él. Ennek az asszonnak kis-fia édesanyja ölében halt meg. A gyermek, aki Elizeuson keresztül Isten ajándéka. Hiszen ők bizony öregecske férjével már rég nem reménykedtek. A próféta azonban meg akarta hálálni vendégszeretetüket, az ételt és italt, a neki épített kis szobát, ahol imádkozhatott, megpihenhetett szolgálójával, a szemfüles Géházival együtt. „Isten embere, ne ámítsd szolgálódat!” – kérte a prófétát, aki azt ígérte, egy év múlva fiút fog ölelni. Most azonban cselekedni akar. Bele volt nyugodva a gyermektelenségbe, de újra nem nyugszik bele. Természetes, hiszen már megismerte a boldogságot. Nem, ezt a keserűséget nem tudja elfogadni. A gyermeket a próféta ágyára fekteti. Férjétől egy szamarat és egy szolgálót kér, hogy siethessen a Karmelre, Elizeushoz. Nem magyaráz, csak indul. Talán Illésre gondol, aki prófétai szellemét Elizeusra hagyta, hogy folytatódjék Isten műve. Ha ő visszaadta a sareptai özvegy fiát, neki is segíteni fog a próféta. Teljesen elszánt és igen erősen hisz. Kell hogy segítsen, tud segíteni, fog segíteni. Nem temetésre akar készülni, de ünneplésre. Ez a nagy hite a lehetetlen valóságában kapja meg jutalmát, az életre keltett kisfiúban. Mert Isten az Egy. Az igen és a nem, az élet és a halál, az állandóság és a megsemmisülés; az ellentétek egyensúlya és az ellentmondások harmóniája. De hát meg lehet-e érteni az élet és a halál, a fehér

és a fekete, az igen és a nem azonosságát...? Különleges, kivételezett pillanatokban. A döbbenet villámfényénél. Azt hiszem. Talán este hétkor...

– *Nem délután ötkor?*

– Ennek örülök, hogy a Lorca-versre asszociál, de nem számította bele a zónaidő-eltolódást. Szóval, a kibuc kapuit este hétkor zárják. Feleségem, aki akkorában nemrégén szült, indult szoptatni. Ekkor jött a hír... a halálhír. Megölték a barátunkat. Elkészált tehenet ment keresni, és halva találták a sivatagban. Kisfia együtt járt iskolába a mi nagyobbik gyermekünkkel, mi pedig szintén együtt dolgoztunk a tehénistállóban. Életével fizetett az eltévedettért. Mi sem tudtuk felfogni, hogy nincs többé, nemhogy a gyermeke... Párhetes kisfiam fel-felcsuklik még az anyja keblén az alábbhagyott zokogástól. Szuszogva kortyol, az arcán lecsorduló tejcsoppet beissza kis inge... Barátom vérét a homok... Két kép. Élet és halál. Versciklus lett belőle.

– *Mintha az áldozat kérdése is felvetődne...*

– Nem is egyszerű a kérdés. Az emberi kapcsolatokban megszokott, hogy az egészen nagy dolgok eléréseért áldozatot kell hozni. A parányi kis pontember szétnézve maga körül, felismerve tehetetlenségét, kiszolgáltatottságát, áldozni akar a nála nagyobbak. Valahol itt kezdődött a bálványimádás.

Járt-e a Muhrakán?

– *Igen, láttam a próféta szobrát, kezében karddal, és a kápolnában a tizenkét faragatlan kőből készült, Izrael törzseinek egységét szimbolizáló Illés-oltárt.*

– Érdekes, én, a nem vallásos harmadik generáció, megint meghajlok a hit előtt. Gondoljon csak bele, Illés egyedül van, de Baálnak négyszázötven prófétája van. Két bikát választanak ki és készítenek elő áldozatként. Az az Isten, aki elemésztve az áldozatot, tüzzel válaszol, az tanúságot tesz önmagáról, és ő az Egy.

Elijahu (Jahve az én Istenem) naphosszat vár, sőt csúfolja is a hatalmas többségben lévő ellenfelet, hisz az erős Istenben, aki a barátja, aki beszél vele, mint Mózes-sel. Mégis, gondoljon csak bele, mi van, ha most mégsem válaszol... Négy korsó vizet öntet az elkészített áldozatra... Még egyszer, és még egyszer... A víz körülfolyja az oltárt, megtölti az árkot... Hosszú nap lehetett. Mi járhatott szében egész nap, vagy csak imádkozott?! Megremegett-e a hangja, mikor szólította Istenét: „Uram, Ábrahám, Izsák és Izrael Istene! Nyilvánítsd ki a mai napon, hogy te vagy az Isten Izraelben, én a te szolgád vagyok, s ezeket mind a te szavadra teszem! Hallgass meg, Uram, hallgass meg! Engedd, hogy ez a nép fölismerje: te az Úr vagy, az Isten, te téríted meg a szívet.” Mózes Istene vizet fakasztott a sziklából. Illésé tüzet hullatott alá, megemésztve az áldozatot, a máglyát, de még az árokban levő vizet is. A költő elmeditálhat azon, mi van akkor, ha nincs válasz, ha nincs víz, ha nincs tűz. Ha a feldühödött nép széttepi jötevőjét. Mit érzett Mózes? Nem vegyült-e legalább két keserű könnycseppje a forrás vizébe? A forráséba, melynek születésében akkor talán maga se hitt. Lehet egy kő, melyet csak botjával kell érintenie, és felfakad, és ömlik, és felüdít mindenkit a víz. Van-e olyan víz, van-e annyi víz, mely lemossa az emberi kicsinyhitűséget?

Vagy ha a „törvényért lángolót”, a tűz prófétáját nézem tovább, hol találok rá újra?! A pusztában, egy borókabokor alatt, amint éppen a halált kívánja: „Most már elég, Uram! Vedd magadhoz lelkemet! Én sem vagyok külön atyáimnál.” A pusztában. Menekülve, elhagyatva. De nicsak, megint jön Isten angyala. Sült cipót hoz és korsó vizet.

Erő kell a pusztai vándorláshoz. Hosszú az út az Isten hegyéig. A találkozóra Isten hív, erőt is Ő ad hozzá nap nap után negyven évig, negyven hónapig, negyven napig – kinek mennyi kell, hogy megtisztuljon, megigazuljon, és megacélozódjon a maga

pusztájában. Talán van itt még egy tanulság. Isten nincs a szélviharban, a földrengésben, a tűzben, de ott van az enyhe szellőben. A sivatagban élek, az esti szellőben vagy a hajnali fuvallatban kinyitom az ablakom. Isten hegyét látom . . .

– Isten hegyét, mely egyedül magasodik ki a pusztából . . . Elég-e vajon csak látni? Elzarándokolt-e hozzá?

– Érzem a kérdés szimbolikáját, de hadd ne arra válaszoljak. Inkább egy megtörtént élményemet mesélem el. Jól kapcsolódik beszélgetésünk előző részeihez.

Egy alkalommal a Sinai sivatagban kirándultunk. Mi is elérkeztünk arra a helyre, amit a Bibliában Mara-nak, keserűnek neveznek. A szomjas nép a pusztában itt találta az ihatatlanul keserű vizet. Az Úr mutatott Mózesnek egy fadarabot, azt a vízbe dobva ihatóvá, édessé vált. Mi csupán egy beduinval találkoztunk. Kérdeztük, lehet-e valamerre vizet találni ezen a tájon. Hallgatagon csak egy irányt mutatott: Arra. Autóval voltunk. Ez sem sokkal könnyebb a sivatagban, mint a gyaloglás. Kipörgött a kerek, belesüppedtünk a homokba. Kiástuk a kocsit, toltuk, de néha bele is tudtunk ülni. Ránkesteledett. Besötétedett. Mit volt mit tenni, elhatároztuk, itt fogunk aludni. Lefekvéshez készülődtünk. Ketten közülünk merészebbek voltak, vagy talán csak szomjasabbak, s elindultak a beduin mutatta irányba. Egyszer csak kiabálnak: Vízcsobogás . . . Vízcsobogás! . . . Abbahagytuk a hálósákok bontogatását, szaladtunk a koromsötét éjszakában. Talán nem is bízunk benne, hogy valóban forrást találunk. Annyira szomjasak voltunk, hogy akár hallucináció is lehetett a víz zenéje. De nem. Egyikünk valóban rátalált, s nem győztük szomjunkat oltani. Megszépült az egész éjszaka, még az álmaink is. Korán reggel felkeltünk, s lám csak, rengeteg pálmafa és nagyon sok víz vesz körül. Szinte az édenkertben ébredtünk. Egyikünk felnyitotta a Bibliát és hangosan olvasta: „Ezután Elimbe érkeztek. Ott tizenkét forrás volt és hetven pálmafa. Itt táboroztak le a víz mellett.” A sivatagban aludtunk el, s a Bibliában ébredtünk fel. Megtapasztaltuk, hogy nekünk szól Isten: „Ne félj! Én megsegítelek”, mert „barátomnak, Ábrahámnak ivadéka” vagy.

– Beszélgetésünk eddig is a hit körül kanyargott akarva-akaratlan. Mi lenne, ha most a próbára tett Ábrahám történetének kapcsán beszélnének a – hogy is fogalmazta egyszer? – „lehetetlenség valóságáról”?

– Évezredek teltek el azóta, hogy Ábrahám vette fiát és elindult vele a Mórija hegyére. Mégis mindez röpké pillanatnak számít, ha arra gondolunk, meddig jutott el az ember ezeknek a napoknak a megértésében. A művész és a magánember egyaránt. Nem hiszem, hogy valaki is élt volna vagy élne ma a Földön, aki a történetet olvasva, hallva ne állna meg döbbenetben, és ne gondolná, sőt élné át újra meg újra magában egyszer mint Ábrahám, majd mint Izsák, illetve Sára.

– Gondolt-e arra, hogy Ábrahám is kételkedett?

– Azt hiszem, Ábrahám kételkedésének szülötte Izmael. Az ember, mikor az asszonyra hallgat . . . Ádám Évára . . . Ábrahám Sárára. A Megígért „testéből származó” örökös késik. Istent nem sürgethetik, sürgetik az eseményeket. Azután megpróbálják ezt „jóvá tenni”, valljuk be, még nagyobb rosszal. Vajon nem ennek a kételkedésnek az újra próbálása, hogy a „népek sokaságának atyja” „egyetlenjével” útnak kell induljon, hogy fölládozza őt, a „megvalósult képtelenséget”? Izsák neve is annyit jelent, hogy ő nevet, mert bizony Sára nevetett azon, hogy neki még gyermeke születhet. Lehet, hogy most Isten nevet, és gúnyt űz szolgájából . . .?! Az öreg Ábrahám beleöregedett. Mint az az apa, aki férjhez adja a lányát *Áldozat* című versemben. Kis, mindennapos áldozat, kisémbereké való. Mégis milyen nehéz, ha odajutunk . . .

– Minden ember vagy inkább minden költő ilyen jól ismeri a Szentföldet és a Szentírást Izraelben?

– Nem hiszem. Személyes szerencsém, hogy jóval előbb ismertem és szerettem mind a kettőt, mint ahogy verset kezdtem írni. Sőt, talán hogy költő lettem, az e két dolognak a szintézise:

*„Íme kévéket kötünk
tánc bizsereg a testekben.
Minden kéve lábon áll már
csak az enyém vár szétesetten.
Ezért teremtett nékem cserébe
álom-királyságot az Isten.”*

(Jákov Gát fordítása)

– Anadad, kedves... Te álmodsz engem, vagy én téged, vagy mindketten, hogy itt a Szentföldön vagyunk? Engedje meg ezt a játékos kérdést egy magyar költő, Szabó Lőrinc egyik verse alapján.

– Ha a „bennszülött” álmodik, hogyan álmodhatna a vendég. Most éppen azt, hogy fölnyitott egy szabárt, egy kaktuszt...

– Láttam, sőt ettem is ebből a kívülről száros, de belül finom édes gyümölcséből a kaktusznak...

– Nahát, így hívják a bennszülötteket nálunk. Ilyenek vagyunk, de lehet-e másfajta egy sivatagi ember?

A nagyszüleim... Furcsa, de megint ők jutnak eszembe. Ha hallgattak bennünket, azt hiszem, most boldogok.

Dobos Marianne

ANADAD ELDÁN

Áldozat

*Magasságokból hívta a hang
mélységekből felelt:
engem
fogadj fiadnak
egyetlenednek
akit szerettél.*

*És fölkelte és megnyergelte szívét.
Redők vésődtek szája köré
s kezeit vitte.*

*Mikor fia szólt utána:
apa, térj vissza
még látta egyre távolodóban
a meztelen vakító testet
mint lángoló kést
s a fák koronájában felcsapó tüzet
míg leroskadt*

*meghajszolt apa
ki megvénült álmában.*

(Jákov Gát fordítása)